

eum insufficientia seu *impotentia moralis* humanae rationis relinquat *potentiam* seu vires *physicas* sufficientes, et respiciat praecipue humanum genus universum moraliter, parum refert rationem esse medium a Deo datum ad legem cognoscendam et officia implenda, nosque ad id teneri; etenim habentes vires *physice* sufficientes tenebimur praestare quidquid *simpliciter* possumus, et quantum in nobis est superare *moralement impotentiam* seu magnam difficultatem in iis, quae non nisi cum relativa imperfectione attingere possumus; quae ipsa imbecillitatis nostrae cognitio, ostendit quidem debitum nostrum inquirendi utrum Deus modum aliquem faciliorem et expeditiorem se colendi manifestaverit, at minime jus tribuit inferendi medium a Deo datum ad finis assecutionem esse simpliciter ineptum. Hic enim valet etiam illa regula, quod providentissimus et sapientissimus Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet, et facere quod potes et petere, vel quaerere quae non potes, praesertim vero, quia ex hac morali imbecillitate humanae rationis nihil contra divinam ordinationem inferri potest, etiamsi foret homini naturalis, et non *per accidens* adveniens, quod tamen adversarii probare nequeunt [1].

Instant. Legem et officia *naturalia* ideo ita vocari, quia viribus *naturalis rationis* sunt accomodata; et si secus esset, Deus debuisset omnibus et omni tempore modum se colendi *positive* manifestare, unde talis revelatio non foret donum gratuitum.

Respond. ad 1^m. *Disting.* Ideo ita vocari quia sunt accomodata etc. *ex se et ratione sui, Conc.* etiam *relative* ad diversas circumstantias, et ad exclusionem moralis impoten-

(1) Impotentia moralis sive magna difficultas ope solius rationis cognoscendi officia legis naturalis, spectato tantum naturali ordine argueret dumtaxat physicum quemdam humanae naturae defectum, qui nullatenus adversatur divinae sapientiae et bonitati liberrimae in tribuendis cuilibet creaturae accidentalibus perfectionis gradibus. Atque hoc etiam innuit possibilitatem status *naturae purae*, de qua disputant theologi dogmatici. Vide a nobis indicata in *Metaphisica* (vol. 1. *Theolog. natur.* capit. 2. art. 5. n. 73). Nequit autem pariter, spectato dumtaxat naturali ordine probari, Deum ab initio primos homines condidisse cum hujusmodi physico defectu, neque addidisse quamvis ex mera benignitate, humanae rationi facilitatem cognoscendi omnia legis naturails praecepta atque officia.

tiae ex parte subjecti, in quocumque casu *Neg.* et distinctio est per se manifesta.

Ad 2^m. *Neg. Antec.* Magna difficultas cognoscendi vel implendi officia naturalia ex parte hominum, non debitum sed convenientiam dumtaxat innuit ex parte Dei, huic humanae imbecillitati ex benignitate subveniendi; ideoque hanc benignitatem suam Deus nec semper nec omnibus hominibus necessario exhibere tenebatur: quin proterea fieret *personarum acceptor*. Praeterea unde sciunt adversarii Deum usque ab initio mundi primis hominum parentibus modum se colendi *positive* non manifestasse aut revelationem postremis temporibus factam, non esse sufficientem, qua omnes si vellent oculos mentis sponte non claudere, vel morum brutalitate iter ad eam sibi non praeccludere, satis superque etiam circa legem et officia naturalia possint illuminari?

CAPUT II.

DE OFFICIIS HOMINUM ERGA SEMETIPSOS.

143. Complexus earum actionum quas homines erga semetipsos ex debito ordine naturalis rationis praestare tenentur, summam officiorum, de quibus sermo, constituit. Eorum principium fundamentale est *amor ordinatus sui ipsius*, quo et *esse et bene esse* volumus, ratio autem discriminis est differentia rationalitatis ab animalitate, mutuaque utriusque relatio; unde alia sunt officia quae ad animum, alia quae ad corpus vel humanum compositum referuntur. Porro homines ad omissionem vel positionem quorundam actum non solum ex *honestate* ac *decore* (1) que-

(1) Quos hic reprehendere volumus, Thomasius scilicet et Fleischerus nomine *honesti* intelligunt ea quae continentur sub praeceptis moralibus spectantia ad internas hominum actiones internamque felicitatem; nomine autem *decori*, quod pertinet ad actiones externas, quibus benevolentiam et amicitiam aliorum nobis paramus. Verum talis etiam conceptus honesti et decori non est accuratus, eumque perfectius explicat Tullius [*De offic.* libr. 1. cap. 27.] Porro *justum* sive *positive*, scilicet, *quidquid fit juxta jus alterius*, sive *negative*, quo *nullius jus laeditur aut violatur*, quia simul talis actio fit *convenienter legi naturae* et *rationi* hominemque vel maxime *debet*, est quoque *honestum* et *de-*

dam civili teneri, sed posse obligari revera erga semetipsum, patet ex eo quod non sunt absoluti domini suimetipsum, merumque *usum*, non vero *possessionem* suarum facultatum et naturalium donorum habent. Confirmatur ulterius ex insufficientia rationum quas Tomasius et Fleischerus oggerut; scilicet, amorem sui in quo fundantur huiusmodi officia esse necessarium et innatum ideoque non cadere sub legem, obligationemque ex debito, sicut et iustitiam debere esse *ad alterum*, ideoque in se ipso terminari non posse. Etenim amor sui in homine, non est necessarius ac innatus *quoad modum*, sicut in brutis, quae physice necessario instinctu etiam in particulari suae conservationi provident, potest itaque quin et debet subijci legibus; iustitia et obligatio *legalis* (1) non dicit necessario relationem *ad alterum* physice et realiter distinctum, et ratio humana tamquam subjectum obligationis formaliter distinguitur a caeteris facultatibus; nisi malis etiam dicere hominem obligari ad semetipsum tamquam ad *alterum*, alieno, id est, divino dominio subjectum (2). Ex ordine autem naturali rationis homines praecipue tenentur ad animi culturam, et conservationem humani compositi, et quia haec aequae postulant cohibitionem sui a quibusdam actibus quam non-

corum, similiter quia omnis actus virtutis, licet nullum jus positive respiciat, est rationi consentaneus ac proinde honestus, hominemque decet, unde omne honestum est simul decorum. Atque haec est acceptio decori in genere: decorum autem in specie iuxta Tullium est, id quod ita naturae consentaneum sit ut in eo *moderatio et temperantia appareat cum specie quadam liberali*, sive forte melius, *quod elucet in vita, ordine et constantia et moderatione dictorum omnium atque factorum movetque approbationem eorum quibuscum vivimus*. Quis enim non videt e. g. indecorum esse viro gravi quibusdam vestibus indui aut puerilibus ludis detineri, quamvis nulla hic iniusti aut inhonesti species appareat? Vide Finetti (De princ. jur. nat. et gent. libr. 2. cap. 4.)

(1) Iustitia *legalis* quae respicit ad aequationem actus cum lege, dicitur ad discrimen iustitiae commutativae et distributivae de quibus alias loquemur.

(2) Vel haec tantum postrema ratio satis manifestat, quaestionem hanc esse diversam ab illa in qua disputatur de principio obligationis; aliud namque est, quod homo nequeat a se ipso vere ac proprie obligari, aliud vero quod nequeat *ad se ipsum* tamquam ad terminum ad aliquid praestandum teneri.

nullorum aliorum positionem, constituent duplicem *negativam*, scilicet, et *positivam* quaestionem.

ARTICULUS I.

DE CULTURA ANIMI, EJUSQUE AD VIRTUTIS ASSECUTIONEM COMPARATIONE.

144. Cum animi cultura naturalis consistat immediate in perficiendis ratione et voluntate, utpote superioribus facultatibus, quarum directioni caeterae omnes subijciuntur; cumque ratio et voluntas non nisi per ordinatam in propria objecta, verum nempe *et bonum*, tendentiam perficiatur; acquirendi sunt itaque istarum facultatum ordinati tendendi in propria objecta habitus qui constituunt virtutes morales, absolvuntque, ut ita dicam, naturalem animi culturam in genere. In specie vero, praeter habitum voluntatis ordinati tendendi in bonum necessario conexum cum ordinato sui amore et perfecta felicitate, imbuendus est ex debito apprime animus veris licet *vulgaribus* cognitionibus ad vitam rationalem recte instituendam cuicumque homini necessariis; cui debito *absoluto* et generali accedit onus plerisque hominibus proprium, comparandi sibi excellentiores et particulares quasdam cognitiones, juxta diversam statuum et munerum conditionem, quam in societate obtinent. Verum quia de qualitate et gradu perfectionis in cognitionibus unicuique in particulari necessariis, uniuscujusque statu conditio sufficienter monet, et moralium virtutum acquisitio practice potius quam theoretice, seu concionibus potius quam theoriis debet doceri, nos hisce dumtaxat indicatis, et expositione notionis virtutum moralium earumque partitionis, ad finem nostri tractatus sive in appendicem amandata, loquemur nunc de eo quod animum ad virtutis assecutionem apprime disponit, et maxime juvat, scilicet, in quo proprie sita est virtutis pulchritudo.

Porro plerique moralium philosophorum qui post Grotium velut reformatores juris naturae haberi voluerunt, ut sunt Pufendorfius, Tomasius etc. et praesertim Martinus Hubnerus (1), praestantiam atque intrinsecum decus vir-

(1) *Essai sur l'histoire du droit naturel*. part. 2.

tuti adimere videntur, dum eam nonnisi tanquam medium felicitatis [et utinam saltem perfectae atque alterius vitae] considerant; quibus accedit quoque Wolfius in sua practica philosophia pro fundamento et norma juris naturae ponens utilitatem ac voluptatem ex perfectione animae et corporis bonisque fortunae manantem, hominumque felicitatem constituentem (1). Contra hos omnes itaque defendemus, intrinsecam etiam esse virtuti pulchritudinem, ideoque eam *etiam* in se et propter seipsam amandam expectandamque esse, praeciso quolibet emolumento quod profluat et sit ab illa distinctum. Id vero ethnici quoque nobiliores philosophi summopere commendarunt; sic Plato ait de virtute, *quod si videri oculis posset, omnium in se amorem converteret*; et Stoici solam virtutem ratione sui amabilem esse tanquam fundamentum eorum philosophiae posuerunt; quin tandem eam tanquam medium ad perfectae felicitatis, quae nequit reponi nisi in Deo, assecutionem referrent, quod postremum utique erroneum est, sicut jam alibi ostendimus (2).

PROPOSITIO

Virtus est etiam ratione sui amabilis.

145. Assertio nostra manifesta erit, si animadvertamus omnem virtutem moralem, sive in actu sive in habitu consideretur ex natura sui in ordinata tendentia facultatum a nimi superiorum in propria objecta sitam esse, per hoc enim a vitio discriminatur; jam vero ordo quivis *per se ac ratione sui* apprime convenit naturae rationali, ab eaque adprobatur, sicut e contra inordinatio ac vitium quodvit eidem adversatur; ergo cum voluntas bene disposita sequatur dictamen intellectus, nequit non inclinari ad virtutem tanquam per se amabilem, quemadmodum intellectus nequit eam non approbare tanquam per se rationi consentaneam, eadem est enim relatio veri ad intellectum ac relatio boni ad voluntatem. Praeterea, conceptus ordinis virtuti necessario adnexi, utpote *simplicem realitatem* dicens,

(1) Vide dicta superius [Part. 2. cap. 2. artic. 3. n. 92].

(2) Part. 1. cap. 4. artic. 2. n. 10.

complectitur quoque ideam *bonitatis simplicis* seu absque omni defectu; atqui talis bonitas est ratione sui amabilis: ergo etc. Atque huc quoque locum habet argumentum S. Thomae (1) desumptum ex eo quod virtus tanquam habitus addat potentiis seu facultatibus rationalibus actum, id est, simplicem perfectionem.

Insuper ordo qui in actibus virtutum deprehenditur, alius est omnino necessarius et a lege naturali absolute praecipuus, cujus nempe perversio in perniciem cedit ipsius naturae rerum; alius vero qui auget dumtaxat privatam vel communem hominis perfectionem; in primo casu cum agatur de intrinseca actionum bonitate cui *ratio formalis* legis velut quid extrinsecum nihil fere addit aut detrahit, virtus talibus actionibus sociata nequit non esse *per se*, excluso etiam omni extrinseco emolumento, naturae rationali conveniens et amabilis; in altero vero casu, vel ipsa exclusio necessitatis a lege manantis reddit actus virtutis *per se ac ratione sui* amabiles. Nonne mirantes suspicimus, naturali quodam amore prosequimur, et veluti cogente ipsa ratione laude dignos existimamus eos, qui nulla necessitate adacti sponte sua vitam e. g. pro incolumitate patriae periculo obiciunt, quamvis inde nullum ipsis emolumentum obveniat? Tandem omnium iudicio, virtutis est reddere hominem eo magis probum, habereque rationem meritii eo majorem quo in ejus exercitio magis excluditur relatio ad emolumentum operantis ab ipsa virtute distinctum; sic nemo est qui non plures aestimet illis probitatem et temperantiae aut misericordiam meritum, qui primam earum virtutum exercet ob praescriptum rationis ordinem absque respectu firmioris valetudinis corporae servandae, alteram vero occulte et potissimum erga eos, qui nec grati animi sensum rependere solent: at si tota virtutis praestantia ab emolumentis ipsi extrinsecis repetenda foret, contrarium deberet accidere. Id ipsum eruitur quoque ex opposita vitii ratione.

146. Prima in contrarium ratio comunis Hubnero et Wolfio haec est, si a virtutis cultu removeatur emolumentum, jam nomen virtutis erit vacuum et inane, nullaque idea de ipsius praestantia poterit efformari, sicut nec de

(1) *Summae theolog.* part. 1. 2. qnaest. 55. artic. 4.

turpitudine vitii; vel ad summum reducetur ad quidpiam ignotum, seu *unum nescio quid*: praesertim quod, praecisione facta ab assecutione felicitatis ad quam virtus naturaliter ordinatur tamquam ad finem, excludatur desiderium felicitatis, quod est firmissimum motivum inferens obligationem virtutis exercendae, seu conformandi actiones nostras immutabilibus regulis rationis.

Respond. ad 1^m. *Neg.* Prima pars difficultatis, ut patet ex fundamento, falsa est, eamque jam suo tempore Tullius (1) reprehenderit in Epicureis; cum emin non nisi emolumentum ab ipsa virtute distinctum removeatur, *ordo, realitas, perfectio*, seu intrinseca *bonitas* eidem indeficienter connexa semper remanent, quaeque sit ejus nomini subjicienda sententia, luculenter manifestant.

Ad 2^m. *Neg.* pariter assertum. Etenim assecutionem felicitatis seu imperfectae in praesenti, seu perfectae in altera vita, quae sua sponte ac naturaliter virtutis exercitium consequuntur, non removemus *simpliciter*, sed sub respectu motivi et emolumentum praestantiam et amabilitatem virtutis unice constituentis; unde parum refert, quod naturaliter virtus ordinetur ad felicitatem tamquam ad *ultimum* finem, hoc enim non negamus, nec nunc inquirimus; sed tantum asserimus virtutem etiam in solo suo formali conceptu spectatam non destitui amabilitate intrinseca, posseque ab animo etiam ratione hujus solius, tamquam motivi vel finis *proximi* naturaliter appeti: Hinc ulterius patet, neque desiderium naturale felicitatis tamquam principium intrinsecum actionum animi a nobis excludi, illud namque est de quo vere dicitur, *amor meus pondus meum, illo feror quocumque feror*, et sine quo animus relate saltem ad bonum iners ac inactivus seu potius indifferens remaneret; sed aliud est animum agere ex principio seu intrinseca inclinatione ad felicitatem; aliud, eandem semper pro motivo vel fine etiam proximo in suis actionibus habere. Nonne ex desiderio felicitatis agimus, etiam dum divitias e. g. honores etc. quae nec cum vera felicitate vitae praesentis necessario necluntur, prosequimur? Nulla igitur est ratio quare idem desiderium non possit vel non debeat inclinare animum ad prosecutionem quoque virtutis propter se ipsam amabilis; eo vel maxime, quod in

(1) *De Finib.* libr. 2. cap. 15.

haec sententia adversariorum neque Deum ipsum possemus amare ex solo motivo intrinsecae ejus bonitatis.

Atque dicta nuper facile aptantur illis, quae ulterius in contrarium congerit Hubnerus, dum ait, debere esse cur virtus sit amabilis sufficientem rationem, quae *in ipsa* virtute, per mentem sejuncta a quacumque relatione, esse nequit, nisi velimus confugere ad quasdam occultas qualitates, vimque arcanam fascinandi homines; quod si ratio sufficiens fuerit *extra ipsam*, consistet in relatione quam habet ad naturam hominis, ejusque finem, ideoque in emolumento; praesertim quia secus virtus esset tantum quaedam idea abstracta, non valens producere obligationem eam exercendi, nec foret consentanea humanae naturae, cujus voluntas non sese determinat nisi propter bonum seu emolumentum, quo excluso adimitur omne incitamentum et impulsus ad agendum et voluntas ad indifferentiam reducitur. Et sane omnia haec statim evanescent, facta distinctione inter rationem sufficientem *intrinsecam et extrinsecam*, emolumentum et incitamentum *intresecum et extrinsecum*, nec non animadversione, quod neque cogitatione possit se jungi relatio intrinseca quam virtus dicit ac ordinem, seu convenientiam cum rationali hominis natura, per quam relationem ejus praestantiam atque pulchritudo intrinseca constituitur. Haec autem cum in se sit quid positivum et reale *in concreto*, sicut ipsa perfectio ac realitas determinata per rationem *simplicis bonitatis* quam prae se fert etiam in singulis actibus, congruit vel maxime naturae rationali, ejusque voluntati; nec proinde eidem motivum seu incitamentum *intrinsecum* agendi adimitur, nec indifferentia activitatis, per exclusionem desiderii propriae felicitatis, inducitur.

ARTICULUS II.

DE NEGATIVA SUIPSUS CONSERVATIONE.

147. Debitum conservationis humani compositi, infert in primis obligationem abstinendi se (excepta manifesta divinae voluntatis significatione, quae tamen facile supponi non debet) ab illis omnibus actibus, qui *directe* ipsius compositi disolutionem inducunt, vel *notabiliter* accelerant, e-